

DOKAZOVANIE

Emil ČERKALA

TAKING OF EVIDENCE

Abstrakt:

Dokazovanie je dôležitý inštitút každého právneho poriadku. Dokazovaním sa preukazuje hodnovernosť a pravdivosť jednotlivých tvrdení, čo umožňuje vynesenie objektívnych meritórných záverov. Preto je nevyhnutné pre environmentálnych manažérov poznanie postupov a kriminalistických inštrumentov pre objasnenie objektívnej pravdy.

KLúčové slová: kriminalistika, pravdivosť, hodnovernosť, právne posúdenie, dokazovanie

Abstract:

Taking of evidence is an important institute of each law. Is demonstrated taking of evidence of the authenticity and truthfulness of the individual arguments, allowing rendering the fundamental objective conclusions. Therefore, it is necessary for environmental managers knowledge of the procedures of criminology and instruments to clarify the objective truth.

Keywords: criminology, truthfulness of, reliability, legal assessment, taking of evidence

Úvod

Dokazovanie je jedným z dôležitých inštitútov právnych poriadkov štátov slúžiacim k objasneniu objektívnej pravdy. Esenciálnymi v rámci dokazovania sú *hodnovernosť a pravdivosť zistených skutočností* relevantných pre právne posúdenie skutkového stavu veci.

V právnych poriadkoch jednotlivých štátov stretávame sa s dvomi teóriami uplatňovanými pri hodnotení dôkazov. Ide o teóriu legálneho (zákonného) hodnotenia dôkazov a teóriu voľného hodnotenia dôkazov. Pri legálnom hodnotení dôkazov je stanovené, ktoré dôkazy nemožno považovať za hodnoverné alebo nie za úplné hodnoverné a dôkazy, ktoré môžu byť považované za dostatočne hodnoverné pre utvorenie názoru (poznatku) o skutočnosti.

Pri uplatňovaní teórie voľného hodnotenia dôkazov vychádza správny orgán (poprípade súd, vyšetrojúce orgány, explóratóri) z vlastného uváženia o každom dôkaze či možno ho považovať za hodnoverný a pravdivý.

Princíp voľného hodnotenia dôkazov vytvorili už Rímania a to v civilnom i trestnom procese. Nebolo potrebné, aby zákonodarca ustanovil isté pravidlá pre hodnotenie dôkazných prostriedkov a výsledkov dokazovania. Vychádzali z premisy, že súd je schopný podľa vlastnej úvahy rozpoznať či určitú skutočnosť, fakt môže považovať za hodnovernú a pravdivú.

Postupy a inštrumenty využívané pri dokazovaní

V praxi environmentálnych manažérov, pracovníkov inšpekcie, bezpečnostnotechnických služieb, požiarnej ochrany je žiadúce zaoberať sa dokazovaním a dôkaznými prostriedkami, teda príslušnými postupmi a inštrumentami pre objasňovanie príčin mimoriadnych udalostí, javov, ukladaní sankcií, náhrade škody, v rozhodovacej činnosti v správnom a súdnom konaní, atď.

Rozvoj priemyslu, poľnohospodárstva, a iných hospodárskych odvetví, uplatňovanie v čoraz širšej miere automatizácie prináša so sebou okrem iných potenciálne možnosti výskytu negatívnych javov v environmente napr. zhoršenie kvality vôd, ovzdušia, závažných priemyselných havárií a osobitne v pracovnom procese napr. úrazov, prevádzkových nehôd, havárií, požiarov, porúch technických zariadení, atď., (ďalej len „negatívna udalosť, jav“) vedúce k deteriorizácii životného prostredia s dosahom na ireverzibilné poškodenie, života a zdravia občanov a materiálnych statkov. Tieto negatívne udalosti a javy vyúsťujúce do poškodenia zložiek životného prostredia a narušenia stability ekosystémov, sú spravidla spôsobené zlyhaním techniky, ľudského činiteľa, alebo v určitom pomere spôsobené obidvomi činiteľmi.

Poznanie skutkových okolností vzniku negatívnych udalostí a javov, ich príčin a podmienok nie je jednoduchou záležitosťou a to najmä z toho dôvodu, že ide o poznávanie minulých udalostí, ktoré nemôžeme vnímať bezprostredne.

Problémy súvisiace s dokazovaním v praxi správnych orgánov sa odкрývajú v plnom rozsahu pri preskúvaní rozhodnutí v rámci konania o riadnych a mimoriadnych opravných prostriedkoch. Tu sa odкрývajú všetky nedostatky pri hodnotení a následnej aplikácii jednotlivých dôkazných prostriedkov.

Proti týmto objavujúcim sa ťažkostiam nie sme bezmocní. Môžeme využiť vedu, ktorá nás vyzbrojila inštrumentmi pravdivého poznania objektívnej reality, touto vedou je kriminalistika.

Hodnotenie dôkazov predstavuje záverečnú fázu procesu zisťovania objektívnej pravdy za pomoci dôkazov. Obsahom tohoto procesu je rozumová a logická činnosť správneho orgánu s cieľom hodnotenia jednotlivých dôkazov, získaných informácií, ktoré majú význam pre rozhodnutie v merite veci z aspektu pravdivosti a hodnovernosti pre objasnenie objektívnej pravdy.

Na dokazovanie možno použiť všetky prostriedky, ktorými možno zistiť a objasniť skutočný stav veci a ktoré sú v súlade s právnymi predpismi.

Dôkazmi v správnom konaní sú najmä *výsluch, svedecká výpoveď, znalecké posudky, listiny a ohliadka*. V občianskom súdnom poriadku (Osp.) vo veci dôkazných prostriedkov zákonodarcu uvádza: „Za dôkaz môžu slúžiť všetky prostriedky, ktorými možno zistiť stav vecí, najmä výsluch svedkov, znalecké posudok, správy a vyjadrenia orgánov a právnických osôb, listiny, ohliadka a výsluch účastníkov. Pokiaľ nie je spôsob vykonania dôkazu predpísaný, určí ho súd.“ Ako zo znenia textu vyplýva v obidvoch právnych predpisoch sú dôkazné prostriedky vymenované exemplifikatívne, pričom dikcia Osp. je sensu lata.

Zákon o správnom konaní ukladá účastníkovi konania navrhnúť na podporu svojich tvrdení dôkazy, ktoré sú mu známe.

K niektorým najviac využívaným dôkazným prostriedkom uvádzame:

Výsluch. Výsluch je jednou z metód kriminalistickej činnosti ktorý je determinovaný aktívnou činnosťou výsluchajúceho so zámerom na to, aby výpoveďou vypočúvaného sa získali úplné a vierohodné poznatky o zisťovanej a objasňovanej (vyšetrovanej) udalosti (činu, javu).

Výsluch má určitú postupnosť krokov:

- Úvod
- Monológ
- Dialóg

Ad 1. *Úvod* výsluchu kladie si za cieľ nadviazanie kontaktu medzi výsluchajúcim a vypočúvaným. Ide o overenie totožnosti, zoznámenie vypočúvaného s s predmetom výsluchu, zistenie vzťahu vypočúvaného k prejednávanej veci a osobám zainteresovaným na vzniku negatívnej udalosti alebo javu. Poučenie o právach a povinnostiach vypočúvaného.

Ad 2. *Monológ* je charakteristický tým, že vypočúvaný opíše svoje poznatky o inkriminovanej udalosti alebo javu súvisle bez zásahov výsluchajúceho. Ide o dôležitý počín v rámci výsluchu, pretože výsluchajúci sa niekedy môže dozvedieť od vypočúvaného i také skutočnosti, ktoré by pri priamom položení otázok výsluchaný neuviedol pravdivo.

Výsluchajúci si môže počas výsluchu overiť psychický stav vypočúvaného, jeho snahu o pravdivú výpoveď alebo klamstvo, zisťuje jeho schopnosti, záujmy a ďalšie skutočnosti.

Ad 3. *Dialóg* vychádza z podstaty vypovedanej v rámci monológu vypočúvaným a je krokom kladenia otázok a získavania odpovedí na ne. Výsluchajúci upresňuje nejasnosti, časové alebo miestne nezrovnalosti, prítomnosť osôb atď., ktoré neboli vyčerpávajúco ozrejmene v procese monológu.

Výsluchajúci sa musí v priebehu dialógu vyvarovať kladeniu *sugestívnych a kapciózných* otázok. Pod *sugestívnymi* otázkami rozumieme také otázky, ktoré navádzajú vypočúvaného na odpoveď. *Kapcióznymi* sú také otázky, ktorých cieľom je vypočúvaného uviesť do omylu. Kladenie kapciózných otázok je zakázané trestným poriadkom.

Pre výsluch platí, že výsluchajúci má kladť otázky tak, aby vypočúvaný odpovede na ne musel čerpať len zo svojej pamäti. Z toho teda vyplýva požiadavka dokonalej prípravy na výsluch zo strany výsluchajúceho.

Z výsluchu sa robí zápisnica a to priebežne po častiach, zápisom slovo od slova, naraz po skončení výsluchaného, alebo sa robí zvukový záznam (diktafónom).

Zvláštnu pozornosť je treba venovať taktike výsluchu najmä pokiaľ ide o deti a mladistvých a to vzhľadom k ich duševnej, sociálnej a telesnej vyspelosti. Pred samotným výsluchom je treba nadviazať kontakt, zistiť okruh záujmov, vzťah k rodinnému prostrediu, mimoškolskej činnosti, životným vzorom, autoritám a pod. Je žiadúce mať na zreteli najmä tieto skutočnosti:

Otázky nesmú byť sugestívne, deti dokážu zotrvať na pôvodnej nepravdivej výpovedi, sú menej prístupné logickým protiargumentom, prejavuje sa u nich fantázia, fabulácia a ďalšie.

Pri výsluchu detí je treba si všimnúť používaných výrazov vo vzťahu k ich mentálnej úrovni, ktoré môžu nasvedčovať tomu, že boli ovplyvnené inými osobami. V prípade potreby je potrebné pribrať ďalšie osoby k výsluchu. Týmito osobami môžu byť pedagóg, psychológ, vychovávateľ, prípadne rodičia. Je potrebné mať na zreteli, že v niektorých prípadoch sa prítomnosť rodičov môže odzrkadliť negatívne na priebehu a výsledku výsluchu (strach z rodičov, hanba a pod.).

Výsluch detí by sa mal vykonať po obsahovej stránke tak, aby nebolo potrebné ho opakovať.

Svedecká výpoveď je ústna výpoveď o skutočnostiach, ktoré svedok spoznal vlastnými zmyslami a ktoré majú vzťah k predmetu konania. Svedkom nemôže byť účastník konania ani pracovník správneho orgánu, ktorý vo veci koná. Podľa svedeckú výpoveď je občianskou i zákonnou povinnosťou musí vypovedať pravdivo a nesmie nič zamlčať. Správny orgán poučí svedka pred výsluchom o možnosti odoprieť výpoveď, o jeho povinnosti vypovedať pravdivo a nič nezamlčať a o právnych následkoch nepravdivej alebo neúplnej výpovede.

Ako svedok nesmie byť výsluchnutý ten, kto by porušil štátne, hospodárske a služobné tajomstvo alebo zákonom uloženú alebo uznanú povinnosť mlčanlivosti, okrem ak by tejto povinnosti ho zbavil príslušný orgán alebo ten, v záujme koho túto povinnosť má.

Výpoveď môže odoprieť ten, kto by ňou spôsobil nebezpečenstvo trestného stíhania seba alebo blízkym osobám. Za blízke osoby sa podľa § 116 Občianskeho zákonníka považujú:

- príbuzní v priamom rade,
- súrodenci,
- manžel.

Príbuznými v priamom rade sú priami predkovia (ascendenti) a priami potomkovia (descendenti) napr. rodičia a deti, starí rodičia a vnúci.

Za blízku osobu považuje ďalšieho príbuzného (napr. strýka, synovca, bratanca) alebo inú osobu v obdobnom vzťahu (napr. švagra, druhu), avšak len za predpokladu, že existuje medzi nimi taký blízky vzťah, z ktorého možno vyvodiť, že ak by ujmu, ktorú utrpela jedna z týchto osôb, druhu dôvodne pociťovala ako vlastnú.

Znalecký posudok .V súlade so zákonom o správnom konaní správny orgán ak je pre odborné posúdenie skutočnosti dôležitých pre rozhodnutie (vydanie individuálneho správneho aktu) potrebný znalecký posudok, správny orgán ustanoví znalca podľa príslušných právnych predpisov o znalcoch a tlmočníkoch. Znalecký posudok obsahuje vo svojich záveroch hodnotenie o tom, čo objasňuje, ide tu vždy len a len o hodnotenie skutkové, podkladom ktorého je dôkladná a všestranná analýza skutočností preskúmaných znalcom, nie však o právne posúdenie. Je nesmierne dôležité, aby správny orgán precízne formuloval znalcom otázky týkajúce sa predmetu posúdenia. Ťažisko právneho posúdenia nemôže správny orgán presunúť na znalca.

Ohliadka je dôkazným prostriedkom, ktorá sa vykonáva správnym orgánom konajúcim vo veci a umožňuje mu skúmať a urobiť závery dôležité pre rozhodnutie.

Ohliadkou sa na základe bezprostredného pozorovania zisťuje, objasňuje hodnotí a dokumentuje objektívna situácia alebo stav inkriminovaných objektov (predmetov, dokumentov, miest) za účelom ich poznania, zaistenia stôp a ďalších súvisiacich vecných dôkazov a získania informácií dôležitých pre zistenie a objasnenie skutkového stavu veci.

Premetom ohliadky môžu byť veci hnuťelné a nehnuteľné, živé a neživé. Vlastník alebo užívateľ veci je povinný predložiť správne orgánu predmet ohliadky alebo strpieť ohliadku na mieste.

Poznávanie skutočností sa realizuje pozorovaním s využitím všetkých zmyslov, zvlášť vizuálneho vnímania v kombinácii s pozorovaním, analýzou, syntézou a modelovaním.

Ohliadka je poznanie t.j. odraz materiálneho sveta vo vedomí explorátora. Pri ohliadke získavajú sa predbežné informácie od svedkov, účastníkov negatívneho javu alebo udalosti.

Ohliadku nemožno vykonať alebo môže sa odoprieť s dôvodov, pre ktoré nesmie byť vylúčený alebo je oprávnený odoprieť výpoveď svedok. O vykonaní ohliadky sa spíše zápisnica s uvedením dátumu ,ktorú podpisujú účastníci konania a ten kto je oprávnený predmetom ohliadky nakladať.

Listiny. Správny orgán môže uložiť účastníkovi konania alebo fyzickej alebo právnickej osobe, ktorý má listinu potrebnú na vykonanie dôkazov, aby ju predložil. Predloženie listiny nemožno požadovať alebo môže sa odoprieť z dôvodov, pre ktoré nesmie byť vypočúvaný alebo je oprávnený odoprieť výpoveď ako svedok.

V § 134 zák.č.99/1963 Zb. O.s.p. [80] v znení neskorších predpisov sa za listiny považujú: „Listiny vydané súdmi SR alebo inými štátnymi orgánmi v medziach ich právomoci, ako aj listiny, ktoré sú osobitnými predpismi vyhlásené za verejné, potvrdzujú, že ide o nariadenie alebo vyhlásenie orgánu, ktorý listinu vydal, a ak nie je dokázaný opak, i pravdivosť toho, čo sa v nich osvedčuje alebo potvrdzuje.

Súčasný právny poriadok neobsahuje definíciu pojmu verejnej listiny. Je preto potrebné pojem verejnej listiny objasňovať výkladom v konkrétnom prípade.

Teória práva rozdeľuje listiny na verejné listiny a súkromné listiny. Charakter verejnej listiny majú osvedčenia. Ide o písomný dokument, v ktorom oprávnený správny orgán potvrdzuje existenciu určitého právneho vzťahu alebo stavu (manželstva, štát. občianstva) alebo skutočností (narodenie, úspešné vykonanie skúšky). Príslušný vzťah, stav, alebo skutočnosť nevytvárajú (nekonštituuju), ale iba ho vyhlasujú (deklarujú). Svojou podstatou sú to osvedčenia aj rozličné preukazy a legitímácie (občiansky preukaz, vodičský preukaz). Ich účelom je potvrdzovať (osvedčovať) existenciu iba nesporných skutočností alebo právnych vzťahov a stavov.

Obdobnú funkciu majú v podstate aj tzv. súkromné listiny ako písomná forma občianskoprávných úkonov (testament, zmluva). Niektoré druhy súkromných listín majú aj istú konštitutívnu výpovedaciu hodnotu. Napríklad strata žrebu či tiketu Lota znamená zánik príslušných oprávnení resp. povinností.

Záver

Skutočnosti všeobecne známe alebo známe správne orgánu z úradnej činnosti netreba dokazovať.

Správny orgán hodnotí dôkazy podľa svojej úvahy a to každý dôkaz jednotlivo a všetky dôkazy v ich vzájomnej súvislosti.

Pod pojmom voľného hodnotenia dôkazov rozumieme hodnotenie dôkazov po stránke ich pravdivosti resp. hodnovernosti, pričom je nevyhnutné skúmať každý dôkaz, tvrdenie zo svojej spoločenskej, individuálnej a odbornej skúsenosti.

Pravdivými a hodnovernými dôkazmi sú len tie tvrdenia, o pravdivosti ktorých nie je možné z právneho a rozumovo-logického hľadiska odôvodnene pochybovať.

Voľné hodnotenie dôkazov nie je inštitútom svojvoľe rozhodovacieho (konajúceho) subjektu, pretože by nezabezpečovalo a nedávalo možnosť zistenia objektívnej pravdy. Subjektívne poznávanie skúmaných dôkazov umožňuje vytvárať vnútorné

presvedčenie pracovníka správneho orgánu vo vzťahu k predmetu rozhodovania. Odraz vonkajšieho sveta, objektívnej reality (objektívnym bytím) vo vedomí človeka v súčinnosti so subjektívnym poznávaním je predpokladom vytvorenia zhody myšlienky so skutočnosťou – poznávaným objektom.

Každé poznanie je subjektívne, ale táto subjektívnosť je súčasne objektívna a to v tom zmysle, že zhoduje sa so skutočnosťou. Voľné hodnotenie dôkazov môže vyustiť len do dvoch záverov. V prvom prípade určitá skutočnosť bola dokázaná, v druhom prípade určitá skutočnosť sa nedokázala. Iný záver pri voľnom hodnotení dôkazov nie je možný.

Inštitút voľného hodnotenia dôkazov je zložitý myšlienkový proces vyžadujúci logický úsudok, odborné vedomosti, skúsenosti a znalosť procesných zásad. Vyžaduje od zamestnancov správnych orgánov zodpovednosť, svedomitosť, právne vedomie a subjektívnu kvalitu.

Voľné hodnotenie dôkazov umožňuje ba priamo správne orgány v rozhodovacej činnosti núti starostlivo a dôsledne prístupovať k vydávaniu individuálnych správnych aktov (rozhodnutí), pritom zohľadňovať zvláštnosti a jedinečnosť každého riešeného prípadu.

Pod'akovanie:

Príspevok vznikol ako súčasť riešeného projektu VEGA č.1/1138/12.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- [1] Barány, E.: Posun vymedzenia práva a úloha pojmov prirodzené právo, právne princípy, spravodlivosť a ľudské práva.(II. časť). In: Právny obzor, č.5/2005
- [2] Čerkala,E.: Environmentálne právo SR. TU vo Zvolene. Zvolen 2009 ISBN 978-80- 228-2130-8
- [3] Čerkala, E.: Objasňovanie príčin negatívnych udalostí a javov v environmente za využitia postupov kriminalistiky. Vydavateľstvo Technickej univerzity vo Zvolene, Zvolen 2005, ISBN80-228-1568-3
- [4] Čerkla,E.,Lalík,Vladimír.: Pracovné prostredie v praxi environmentálneho manažéra. TU Zvolen, Zvolen 2012, ISBN 978 – 80 – 228 – 2393 - 7
- [5] Marčenko, M. N.: Teorija prava. Tom 2 , Moskva. Zercalo 2000

ADRESA AUTORA:

Emil ČERKALA, JUDr., PhD., Katedra UNESCO pre ekologické vedomie a trvalo udržateľný rozvoj, Fakulta ekológie a environmentalistiky, Technická univerzita vo Zvolene, T.G.Msaryka 24, 960 53 Zvolen, Slovenská republika, e-mail: cerkala@tuzvo.sk

RECENZENT:

Miroslav RUSKO, RNDr., PhD., Slovenská technická univerzita v Bratislave, Materiálovotechnologická fakulta v Trnave, Ústav bezpečnosti, environmentu a kvality, Botanická 49, 91724 Trnava, Slovenská republika, e-mail: miroslav.rusko@stuba.sk